

کشف و تعقیب جرایم سازمان یافته فراملی با رویکرد اطلاعات جنایی در کنوانسیون‌های بین‌المللی

مجتبی ستوده گندشمین^۱، غلامحسین نظری^۲

تاریخ دریافت: ۹۳/۱۱/۵ تاریخ پذیرش: ۹۳/۱۲/۷

از صفحه ۹۱ تا ۱۱۳

چکیده

ردیابی و کشف جرایم سازمان یافته فراملی یکی از مهمترین اقدامات در زمینه مبارزه با این جرایم محسوب می‌شود. برای جرم سازمان یافته تعریف‌های زیادی وجود دارد که با وجود تفاوت‌هایی که دارند، از حیث مفهوم مشترکند. اگر مراجع تعقیب و تحقیق از همان شیوه‌های متعارف و سنتی برای کشف و تعقیب جرایم سازمان یافته فراملی استفاده کنند بدیهی است که موفقیت ناچیزی کسب می‌کنند، بنابراین پیش‌بینی روش‌های جدیدتری لازم است؛ لذا اتخاذ رویکردی حکیمانه در برابر این بزه فراروی جامعه بشری مستلزم نامحسوس بودن تحقیقات و فرآیند پی‌جوئی می‌باشد تا علاوه بر جمع‌آوری اخبار و اطلاعات پیرامون جامعه مجرمین و سازمان مجرمانه این جرایم، نسبت به ردیابی و کشف جرایم سازمان یافته اقدام کرد. این مسأله ضرورتی است که نگارندگان را بر آن داشت تا نسبت به بررسی راهبرد اطلاعات جنایی برای کشف و تعقیب جرایم سازمان یافته اقدام کنند. بدین سان شگردهای تحقیقاتی ویژه یعنی روش‌ها و فنونی برای جمع‌آوری اطلاعات به گونه‌ای که اشخاص هدف متوجه نشوند، توسط مسئولان پلیسی (ضابطان قضایی عام و خاص) داخلی و خارجی به منظور شناسایی و تحقیق جرایم و مظنون‌ها تحت تضمینات قانونی و نظارت مقامات ذیصلاح قضایی. علاوه بر استفاده از تدابیر پیشگیرانه فنی ویژه در جرایم سازمان یافته، در اسناد بین‌المللی مربوطه همواره بر استفاده از رویکردهای کارآمد اطلاعات جنایی مثل حمل و تحویل تحت نظارت، نظارت الکترونیک ۱. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد الکترونیکی، گروه حقوق، تهران،

ایران (۰۹۱۴۷۴۳۳۸۰۰-۱۹۸۳.chmail.ir) (نویسنده مسئول و پاسخگو)

۲. کارشناس ارشد تحقیقات مرکز دفتر تحقیقات کاربردی پل آگاهی ناجا

و رهگیری مکاتبات و تحقیقات مخفی و نفوذ در قوانین و مقررات ملی کشورهای مختلف نیز تأکید شده است.

واژگان کلیدی:

جرایم سازمان یافته فراملی، اطلاعات جنایی، حمل و تحویل تحت نظارت، نظارت الکترونیک و شنود، کنوانسیون.

مقدمه

یکی از آثار منفی جهانی شدن که به هر سه حوزه اقتصاد، فرهنگ و حقوق نیز مربوط می‌شود، ظهور برخی رفتارهای مجرمانه با ویژگی‌های خاصی نظیر ساختارمندی، نظام‌مند بودن و شبکه‌ای بودن توأم با انگیزه‌های مادی، چند ملیتی بودن مرتکبان و ... می‌باشد که کشف و مقابله با آنها را پیچیده می‌نماید و اصطلاحاً به آنها جرایم سازمان یافته فراملی گفته می‌شود (جوآنمرد، ۱۳۹۳: ۵).

ردیابی و کشف جرایم سازمان یافته فراملی یکی از مهمترین اقدامات در زمینه مبارزه با این جرایم محسوب می‌شود. برای کشف جرایم سازمان یافته در اسناد جهانی نظیر کنوانسیون وین ۱۹۸۸، پالمو ۲۰۰۰ و کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳ راهکارهای مختلفی اندیشیده شده است. از جمله تبادل اطلاعات و همکاری میان متولیان عدالت کیفری هر کشور و از همه مهمتر استفاده از اطلاعات مردمی و گزارش اعضای گروه‌های مجرمانه که به دلایلی دچار ندامت و پشیمانی شده‌اند و همچنین استفاده از مأمورین خبره و آموزش دیده به عنوان مخبر یا افرادی نفوذی در گروه‌های مجرمانه سازمان یافته (همان: ۲۴۹).

امروزه هنجارشکنی‌ها و رفتارهای مجرمانه، به اقدام فردی و یا گروهی در قلمرو یک کشور محدود نمی‌شود و جامعه بشری با پدیده «جرایم سازمان یافته فراملی» روبه‌روست که خاصیت گروهی و فرامرزی بودن آن، دل نگرانی‌ها و دغدغه‌های جدی را برای جامعه جهانی به وجود آورده است (احمدی، ۱۳۸۷: ۴).

از جمله خطرناکترین جرایمی که به سبب ویژگی‌های خاص خود امنیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی جامعه را با تهدید مواجه می‌سازد، جرم سازمان یافته فراملی است که همزمان با پیشرفت علم و فناوری در عرصه جهانی، مظاهر آن با اشکال نوین خود نمای کرده و به سبب پیچیدگی ساختار جرایم سازمان یافته، ویژگی فراملی پیدا کرده است. گستره دامنه فعالیت سازمان‌های مجرمانه و بروز صیغه فراملی برخی از آنها، امروز در قالب تهدیدی علیه امنیت و سلامت جوامع در سطح ملی و فراملی خودنمایی می‌کند. در عرصه جرایم سازمان یافته با توجه به اینکه در بسترهای گوناگون یا در بطن فعالیت‌های مشروعی مانند بخش‌های تجاری، اقتصادی، مالی، دولتی، صنعتی، اداری و به طور کلی در روابط قراردادی ارتکاب می‌یابد و نه با توسل به خشونت و زور، لذا ارتکاب آنها مستلزم داشتن اطلاعات و دانش اقتصادی و فنی به روز است. از این رو رویت پذیری آنها نسبت به جرایم سنتی و متعارف جامعه کمتر است. در نتیجه شیوه‌های کشف و شروع تعقیب این جرایم تا حدود زیادی متفاوت تر از شیوه‌های شروع به تعقیب جرایم عادی خواهد بود. این جاست که رویکرد اطلاعاتی به کشف این گونه جرایم، خودنمایی کرده و مشخص می‌کند که جرم یابی با استفاده از کارکردهای اطلاعات جنایی، از

مهمترین و شاید بهترین راهبرد برای مبارزه با جامعه مجرمین بین‌المللی و جرایم سازمان یافته فراملی است. با توجه به پیچیدگی جرایم سازمان یافته و اینکه بزهکاران این جرایم برای پیشبرد اهداف مجرمانه خود از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی پیشرفته‌ای استفاده می‌کنند، اگر مراجع تعقیب و تحقیق از همان شیوه‌های متعارف و سنتی برای کشف و تعقیب جرایم استفاده کنند بدیهی است که موفقیت ناچیزی کسب می‌کنند، بنابراین پیش بینی روش‌های جدیدتری لازم است؛ لذا اتخاذ رویکردی حکیمانه در برابر این بزه فراروی جامعه بشری مستلزم نامحسوس بودن تحقیقات و فرآیند پی‌جویی می‌باشد تا علاوه بر جمع‌آوری اخبار و اطلاعات پیرامون جامعه مجرمین و سازمان مجرمانه این جرایم، نسبت به ردیابی و کشف جرایم سازمان یافته اقدام کرد و این در واقع ضرورتی است که نگارندگان را بر آن داشت تا نسبت به بررسی راهبرد اطلاعات جنایی برای کشف و تعقیب جرایم سازمان یافته اقدام کنند.

بنابراین این مقاله با هدف بررسی رویکردهای اطلاعات جنایی برای کشف و تعقیب جرایم سازمان یافته فراملی در صدد آن است تا با روش تحلیلی - توصیفی با ماهیت کتابخانه‌ای علاوه بر تبیین معنا و مفهوم جرایم سامان یافته فراملی، نسبت به بررسی راهبردهای ویژه و فنی اطلاعات جنایی در کشف و تعقیب جرایم سازمان یافته فراملی در کنوانسیون‌های بین‌المللی اقدام نماید.

الف - جرایم سازمان یافته: معنا و مفهوم و پیشینه آن

۱- پیشینه

گرچه می‌توان ادعا کرد که جرم سازمان یافته عمری به درازای تاریخ بشریت دارد، در عین حال اولین نویسنده‌ای که به این جرم توجه کرد و کار مخرب آن را تلویحاً بررسی کرد، ادوینس اترلند جامعه شناس جنایی بود که در کتاب «اصول جرم‌شناسی» در سال ۱۹۲۴ میلادی از «جرم سازمان یافته» و «سازمان مجرمانه» نامبرد و تأثیر مظاهر آن را بر ساختار سیاسی، اجتماعی و اقتصادی جامعه - به ویژه ایالات متحده آمریکا - تبیین کرد. طبق برخی منابع نیز اصطلاح «جرم سازمان یافته» اولین بار توسط اعضای کمیسیون جرم شیکاگو (سازمان محلی که توسط تجار، بانکداران و حقوقدانان برای اصلاح نظام عدالت کیفری در سال ۱۹۱۹ تأسیس شد) بکار برده شده از نظر این کمیسیون جرم سازمان یافته بر فعالیت‌های گروه بزرگی از مجرمان هم تشکل از حدود ده هزار مجرم حرفه‌ای در شیکاگو که به دنبال شد. علت این امر را می‌توان در ظهور مظاهر مدرن این جرم در آمریکا جستجو کرد که در آن زمان که به دوران ممنوعیت در آمریکا معروف شد. جنبه‌های مختلفی از جرم سازمان یافته خصوصاً قاچاق مشروبات الکلی در آن کشور کاملاً مشهود بوده‌اند (مقدم و همکاران، ۱۳۹۰: ۳).

۲- معنا و مفهوم

برای جرم سازمان یافته تعریف‌های زیادی شده است که با وجود تفاوت‌هایی که دارند، همه از حیث مفهوم مشترکند. در یک تعریف کوتاه آمده است: «جنایت سازمان یافته، ارتکاب برنامه‌ریزی شده جنایاتی قابل توجه

برای تحصیل منفعت یا قدرت است. در صورتیکه بیش از دو شریک در مدت زمانی طولانی یا نامحدود سهمی از طریق تجارت یا ساختارهای شبه تجاری یا استفاده از خشونت یا دیگر وسایل تهدید یا از طریق نفوذ در سیاست یا رسانه‌ها یا اداره عمومی، سیستم دادگستری یا اقتصاد ایفا کرده و با یکدیگر همکاری کنند» (صادقی سلیمی، ۱۳۸۲: ۳۱).

به دلیل مقایسه‌ای که بین تعریف‌های انجام شده و مفاد کنوانسیون پالمو و ویژگی‌های جرم مزبور انجام گرفت، این تعریف، جامع‌تر و گویاتر و مختصر به نظر می‌رسد: «فعالیت‌های غیرقانونی و هماهنگ گروهی منسجم از اشخاص است که با تبانی با هم و برای تحصیل منافع مادی و قدرت، به ارتکاب مستمر مجرمانه شدید می‌پردازند و برای رسیدن به هدف از هر نوع ابزار مجرمانه نیز استفاده می‌کنند» (شمس ناتری، ۱۳۸۳: ۱۱۱). در کنوانسیون پالمو جنایت سازمان‌یافته تعریف نشده، اما به برخی ویژگی‌های آن اشاره شده است: در بند «الف» ماده ۲ می‌گوید: «گروه مجرم سازمان‌یافته به گروه تشکل‌یافته از سه نفر یا بیشتر اطلاق می‌شود که برای یک دوره زمانی مشخص وجود داشته و با هدف ارتکاب یک یا چند جرم یا تخلف شدید مندرج در این کنوانسیون به منظور تحصیل مستقیم یا غیرمستقیم منفعت مالی یا سایر منافع مادی به صورت هماهنگ فعالیت می‌کند» و در بند «ب» به «شدید بودن جرم» و در بند «پ» به «تشکیل و سازمانی عمل کردن گروه» اشاره دارد. بنابراین، با توجه به تعریف و کنوانسیون مربوط به جرم سازمان‌یافته، می‌توان ویژگی‌های ذیل را برای این جنایت برشمرد.

تشکیلاتی و شبکه‌ای عمل کردن گروه‌های جنایی، به گونه‌ای که ارتباط دائم و برنامه‌ریزی شده میان گروه برقرار است و این ارتباط تصادفی نیست.

ارتباط فراملی و فعالیت در چند کشور که دست‌کم بین سه نفر یا بیشتر انجام می‌شود، این ویژگی این قبیل جرم را از جرایم داخلی متمایز می‌کند. یکی از ویژگی‌های این نوع جنایات، شدت است.

اقتصادی بودن، که جزو اهداف اصلی است و نمی‌توان آن را جزو ماهیت جرم به شمار آورد (احمدی، ۱۳۸۷: ۷).

۳- اطلاعات جنایی و راهبردهای آن برای کشف جرایم سازمان‌یافته فراملی ضرورت تعقیب و کشف جرایم سازمان‌یافته فراملی

با وجود موفقیت‌هایی که پلیس کشورها در مبارزه با سازمان‌های جنایی و دستگیری اعضای آن در سطوح مختلف داشته‌اند لیکن موفق به نابود کردن کامل این گروه‌های تبهکار نشده‌اند. دلایل این عدم موفقیت متعدد است که از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف- قربانیان و شهود جنایات این گروه‌ها از ترس انتقام‌گیری آنها یا به دلیل نقطه ضعف‌هایی که از لحاظ ارتکاب جرائم قبلی در خود آنها وجود دارد، تمایلی به گزارش کردن جرائم ارتکاب یافته از سوی اعضای

گروه ندارند.

ب- اعضای این گروه‌ها بعنوان مجرمان حرفه‌ای راه‌های گریز از قانون و سوءاستفاده از نقاط ضعف قانون و جانگذاشتن ردپایی از خود را به خوبی می‌دانند و در مواقع لزوم با استفاده از کلای مبرز از محکومیت فرار می‌کنند.

پ- روابط محکم بین رهبران و اعضا سبب می‌شود که اعضای گروه، حتی به بهای زندان رفتن و انجام کارهای پر خطر به جای رهبر خانواده وی را از خطر نجات داده و نامی از او نبرند.

ت- گروه‌های جنایی بسیاری از اعمال مجرمانه خود از جمله قاچاق مواد مخدر و اسلحه را در ارتباط با کشورهای خارجی انجام می‌دهند و بدون همکاری مؤثر آن کشورها مبارزه با گروه‌های جنایی ممکن نخواهد بود (اسعدی، ۱۳۸۶: ۴۴-۴۳ به نقل بیابانی، ۱۳۸۷).

سازمان جرائم بین‌المللی، جلوتر از نیروهای مبارزه با جرائم، بدون هرگونه مانعی، در معرض کسب فناوری‌های پیشرفته قرار داشتند؛ همانطور که باند‌های کلمبیایی، شبکه‌ای از ماهواره‌های جهانی را در خدمت گرفته بودند. در آینده جرائم در دو سطح بیشتر نمایان خواهد شد:

الف- استمرار و تکامل جرائم سنتی و قدیمی که بیشتر جنبه فیزیکی دارد و با حضور فرد در محل وقوع جرم صورت می‌گیرد.

ب- شکل جدیدی از جرائم الکترونیکی.

براساس این گزارش، فناوری مؤثرترین عامل تأثیرگذار بر روی شیوه و پیچیدگی ارتکاب به جرائم است. البته جرائم سنتی از قبیل دزدی و کلاهبرداری همچنان وجود خواهند داشت؛ اما از اهداف الکترونیکی و این امر به وسیله ابزارهای فناورانه بسیار آسان شده است. در حقیقت فناوری اطلاعات موجب شده است تا جرائم الکترونیکی از قبیل سوءاستفاده از کارت‌های اعتباری، نفوذ به شبکه‌های اطلاعاتی و مختل کردن آنها، پولشویی و غیره به راحتی و بدون کمترین خطری صورت گیرند (بیابانی، ۱۳۸۷: ۸۹).

کارکرد اطلاعات جنایی برای کشف جرایم سازمان یافته فراملی

اطلاعات جنایی، یکی از منابع مهم، در امور مدیریت جرم‌یابی است. اگر بگوییم مهمترین و کلیشه‌ای‌ترین هدف اطلاعات جنایی، کشف اطلاعات محور جرایم است سخنی به گزاف نراندیم. کشف، خنثی‌سازی و کشف پیش‌دستانه جرایم در مدیریت جرم‌یابی از مهمترین اهدافی است که اطلاعات جنایی در نیل به آن، در تکاپوست (ستوده و عالیزاده، ۱۳۹۳: ۳۲).

اطلاعات جنایی برای رسیدن به این هدف، یعنی تعقیب و کشف جرایم در بعد جرایم سازمان یافته فراملی، ناگزیر از استفاده از رویکردهایی است که بتواند علاوه بر غلبه بر پیچیدگی جرایم سازمان یافته فراملی، بتواند راهبردی مناسب باشد تا درصد موفقیت تعقیب و کشف جرایم سازمان یافته فراملی به حداکثر ممکن میل کند. حال این رویکردهای اطلاعات جنایی برای کشف جرایم بایستی دارای پیش زمینه‌هایی باشد تا بتواند علاوه بر

تضمین عملیات‌های اجرایی آن، ضمانت‌های اجرایی لازم را نیز داشته باشد تا از چتر حمایتی دولت‌ها و حتی سازمان‌های بین‌المللی بهره‌مند باشد. نگارندگان در این مقاله بر آن شدند تا با تدقق در کنوانسیون‌های بین‌المللی نسبت به تبیین رویکردهای اطلاعات جنایی که بتواند هدف غایی تعقیب و کشف جرایم سازمان یافته فراملی را تجلی بخشد، را مورد تحلیل قرار دهند. با نگرش بر کنوانسیون‌های بین‌المللی و همچنین قوانین و مقررات نظام‌های مختلف حقوقی در بحث تعقیب و کشف جرایم سازمان یافته فراملی، نتیجه‌ای که عاید شد این بود که رویکردهایی از شیوه‌ها و کارکردهای اطلاعات جنایی که بتواند علاوه بر جلب تضمین‌های قانونی برای مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی، کارآمدی بیشتری داشته باشند عبارتند از: الف- توسعه و تقویت شبکه منابع و مخبرین، ب- نفوذ رخنه‌ای و جلیبی در سازمان جرم و جامعه مجرمین جرایم سازمان فراملی، پ- کنترل حریم ارتباطاتی اعم از الکترونیک، پستی و ... در ادامه با بررسی مبانی حقوقی این رویکردهای اطلاعات جنایی در کنوانسیون‌ها و نظام‌های حقوقی، کارکردهای اطلاعات جنایی را برای تعقیب و کشف جرایم سازمان یافته فراملی را بحث خواهیم کرد.

با توجه به پیچیدگی جرایم سازمان یافته و اینکه بزهکاران این جرایم برای پیشبرد اهداف مجرمانه خود از فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی پیشرفته‌ای استفاده می‌کنند، اگر مراجع تعقیب و تحقیق از همان شیوه‌های متعارف و سنتی برای کشف و تعقیب جرایم استفاده کنند بدیهی است که موفقیت ناچیزی کسب می‌کنند، بنابراین پیش بینی روش‌های جدیدتری لازم است. البته برای اینکه انجام و به کارگیری این راهبردهای فنی ویژه تحقیقاتی مورد سوء استفاده افراد خودسر و مقامات قرار نگیرد. در نظام حقوقی بیشتر کشورهایی که چنین تحقیقاتی را به رسمیت شناخته‌اند، انجام آنها تابع تشریفات خاصی شده است. به این معنا که علاوه بر اینکه هرگونه کنترلی باید به دستور مقام قضایی ذیصلاح صورت بگیرد، این اقدامات فقط در مورد جرایم خاصی قابل اعمال شناخته شده است (سلیمی، ۱۳۹۱: ۱۹۷). بدین سان شگردهای تحقیقاتی ویژه یعنی روش‌ها و فنونی برای جمع‌آوری اطلاعات بگونه‌ای که اشخاص هدف متوجه نشوند، توسط مسئولان پلیسی (ضابطان قضایی عام و خاص) داخلی و خارجی به منظور شناسایی و تحقیق جرایم و مظنون‌ها تحت تضمینات قانونی و نظارت مقامات ذیصلاح قضایی. علاوه بر استفاده از تدابیر پیشگیرانه فنی ویژه در جرایم سازمان یافته، در اسناد بین‌المللی مربوطه همواره بر استفاده از تدابیر پیشگیرانه آموزشی نسبت به عموم شهروندان، بزه‌دیدگان و متولیان و مسئولین و کنشگران عدالت کیفری تأکید شده است.

تدابیر فنی مبتنی بر پایش و نقض حریم خصوصی

برخی از تدابیر پیش بینی شده در اسناد بین‌المللی مرتبط با جرایم سازمان یافته مستلزم تعدی به حریم خصوصی مجرمین، متهمین و مظنونین است. بطور کلی تحصیل دلیل از سوی پلیس و قضات، باید با احترام به حریم خصوصی افراد صورت پذیرد تا ادله اکتسابی ارزش اثباتی خود را حفظ کنند. با این وجود با توجه به پیچیدگی جرایم سازمان یافته و با توجه به امکانات فنی، محدودیت‌هایی نسبت به حق خلوت و زندگی خصوصی

افراد ایجاد شده است. هدف ایجاد چنین محدودیت‌هایی همواره تحصیل مستقیم ادله از ارتباطات شخصی افراد مظنون به ارتکاب جرم بوده است. با توجه به اینکه این امکان وجود نخواهد داشت که نظارت کامل عمومی بر عملیات مخفی و شگردهای تحقیقاتی ویژه صورت پذیرد، زیرا این کار به طور بالقوه عملیات و روش‌ها و منابع را که باید محافظت شوند و ممکن است نیاز به استفاده از دو سطح نظارت بر کاربرد این شگردها را توصیه می‌کند. سطح اول شامل گزارش‌دهی به یک نهاد نظارتی است، که وظیفه آن نظارت بر استفاده از این شگردها است. گزارش‌های ارائه شده به این نهاد جزئیات عملیات را به تفصیل بیان می‌کنند و بعد نهاد نظارتی ارزیابی می‌کند که آیا از فرآیندهای صحیح و مناسبی پیروی شده است یا نه. سطح دوم شامل گزارش جامع‌تر و کلی‌تری به مجلس درباره تعداد مجوزهای درخواست شده و داده شده است که در آن اطلاعاتی در مورد روش‌ها و منابع ارائه نمی‌شود (جوآنمرد، ۱۳۹۳: ۳۰۰).

این روش‌ها ویژه شامل کنترل حریم ارتباطات جامعه مجرمین جرایم سازمان یافته فراملی همچون حمل و تحویل تحت نظارت، شنود و نظارت الکترونیکی مکالمات و مراسلات و انجام تحقیقات مخفی توسط مأمورین نفوذی می‌باشد که در این قسمت مورد بررسی قرار می‌گیرند.

حمل و تحویل تحت نظارت^۱

یکی از مهمترین روش‌های کشف جرایم به ویژه جرایم سازمان یافته که در اسناد مختلف بین‌المللی پیش‌بینی شده، حمل یا تحویل تحت نظارت می‌باشد. تحویل تحت نظارت یا تحویل کنترل شده، روشی پلیسی است که طی آن مأموران مبارزه با جرم، در مبادی ورودی و خروجی یک کشور، از وجود محموله غیرمجاز آگاهی می‌یابند و با اطلاع و تحت نظارت مقامات ذیصلاح قضایی و در حالی که امکان کشف و توقیف محموله و دستگیری حاملان آن را دارند، جهت شناسایی بیشترین افراد مداخله‌کننده در جرم یا جرایم مربوطه به آن مجوز ورود، عبور یا خروج می‌دهند (ر.ک به غنجدی، ۱۳۷۹: ۱۲۱-۱۱۰). ماده ۱/۳ مقررات نمونه در خصوص پولشویی و تأمین مالی تروریسم شامل یک تعریف برای تحویل تحت نظارت است، «تحویل تحت نظارت» به معنای شگردی است که در آن به منظور تحقیق و شناسایی اشخاص دخیل در آن، اجازه داده می‌شود محموله‌ها، وجه نقد یا تراکنش غیرقانونی یا مشکوک با اطلاع و تحت نظارت (مقامات ذیصلاح) در داخل به خارج از طریق پیامک یا به داخل منطقه سرزمینی (یک کشور) جریان پیدا کند (جوآنمرد، ۱۳۹۳: ۳۰۱).

به این سان برای مجاز دانستن این اقدامات نیازمند مقررات قانونی و مجوز قضایی است. تحویل تحت نظارت استثنایی بر اصل سرزمینی بودن مقررات کیفری است؛ به این معنا که اگر جرمی در یک کشور رخ داد، مقامات ذیصلاح داخلی هر چند باید اقدام به تعقیب نمایند اما با مجوز قانونی و قضایی از آنجا که هدف، شناسایی بیشترین مرتبه از اعضای مداخله‌کننده در جرم از مبدأ تا مقصد است، دولت‌هایی که این تأسیس را پذیرفت‌اند به نوعی از حاکمیت ملی خود صرف‌نظر کرده‌اند با این هدف و امید که مبارزه موثرتری که همواره مورد تأکید

1- controlled delivery

جامعه جهانی بوده صورت پذیرد (ر.ک به اردبیلی، ۱۳۸۴: ۳۶۱-۳۳۵). در ادامه به بررسی مبانی حقوقی این رویکرد اطلاعات جنایی برای کشف جرایم سازمان یافته فراملی می پردازیم.

اسناد بین المللی

الف - کنوانسیون پالمو

بند (خ) ماده ۲ کنوانسیون پالمو چنین تعریفی را از تحویل تحت نظارت ارائه کرده است. «تحویل تحت نظارت به روش تجویز عبور محموله‌های غیرقانونی یا مشکوک به خارج از قلمرو، یا به داخل قلمروی یک یا چند دولت با اطلاع و تحت نظارت مراجع صلاحیت‌دار آنها با هدف انجام تحقیق در مورد یک عمل مجرمانه و شناسایی اشخاصی که در ارتکاب آن دست دارند اطلاق می‌شود». به علاوه در ماده ۲۰ این سند جهانی که عنوان «روش‌های ویژه تحقیقاتی» دارد آمده که «۱- هر دولت عضو، در حدود امکانات و تحت شرایط مصرح در قوانین داخلی آن و چنانچه اصول اساسی نظام حقوق داخلی آن مجاز بدانند، تدابیر لازم را جهت مجاز شناختن استفاده مناسب از روش تحویل تحت نظارت در سطح بین المللی می‌تواند با موافقت دولت‌های عضو ذریبط، شامل روش‌هایی مانند متوقف کردن محموله و دادن اجازه ادامه حرکت آن به صورت دست نخورده، یا برداشتن یا جایگزین کردن قسمتی یا تمام آن باشد».

ب - کنوانسیون مریدا

بند (خ) کنوانسیون مریدا بعد از آنکه تعریفی مشابه کنوانسیون پالمو از تحویل تحت نظارت ارائه کرده است در ماده ۵۰ مقرر کرده «۱- هر کشور عضو جهت مبارزه موثر با فساد، تا حدی که اصول اساسی نظام حقوقی داخلی آن اجازه می‌دهد و براساس شرایط تجویز شده بوسیله قانون داخلی آن، اقدامات ضروری را در چهارچوب امکانات خود اتخاذ خواهد کرد تا مراجع صلاحیت‌دار آن بتوانند در قلمرو آن از تحویل تحت نظارت... استفاده مناسب کنند و قابل پذیرش بودن شواهد حاصله از آن در دادگاه‌ها امکان پذیر شود. ۲- تصمیمات راجع به استفاده از تحویل تحت نظارت در سطح بین المللی می‌تواند با رضایت کشورهای عضو مربوط، شامل روش‌هایی مثل رهگیری و تجویز ادامه مسیر کالا یا جوه به صورت دست نخورده یا جایگزینی یا برداشتن بخشی یا همه آن باشد».

پ - کنوانسیون وین

کنوانسیون وین اولین سند جهانی است که اصطلاح حمل و تحویل تحت نظارت را در رابطه با محموله‌های مواد مخدر و مواد روانگردان به کار برده است. بند (چ) ماده یک این سند بین المللی مقرر داشته «به معنای روش تجویز عبور محموله‌های قاچاق و یا مشکوک مواد مخدر و داروهای روانگردان، مواد مشروحه در جدول ۱ و ۲ منضم به این کنوانسیون از مجاورت و یا داخل سرزمین یک یا چند کشور با اطلاع و تحت نظارت مقامات صالحه آن به منظور شناسایی دست اندرکاران ارتکاب جرایم مقرر کنوانسیون می‌باشد.» در ادامه به ماده

1- special investigative technique

۱۱ این سند مقرر داشته «۱- در صورتی که اصول اساسی نظام‌های حقوق داخلی تجویز نمایند، اعضاء تدابیر لازم را در حدود امکانات خود برای امکان استفاده مناسب از محموله‌های تحت نظارت در سطح بین‌المللی بر مبنای قراردادهای و ترتیبات مرضی الاطراف، به منظور شناسایی دست‌اندرکاران جرایم موضوع بند ۱ ماده ۳ و انجام اقدامات قانونی علیه آنها اتخاذ خواهد کرد. ۲- تصمیمات برای استفاده از محموله‌های تحت نظارت به طور موردی اتخاذ شده و در صورت لزوم ترتیبات و تفاهمات مالی را در رابطه با اعمال صلاحیت توسط اعضای ذیربط مطمئن نظر قرار خواهد داد».

مقررات ملی

در سال‌های اخیر بسیاری از کشورها نگاه انعطاف‌ناپذیر پیشین خویش را به بسیاری از اصول و قواعد حقوق کیفری از جمله اصل صلاحیت سرزمینی و برخی اصول دیگر مانند اصل قانونی بودن جرم و مجازات تغییر داده‌اند و همگام با تحولات جدید و در جهت عقب‌نماندن از این تحولات و پیشرفت‌ها، برداشته‌های جدیدی از این اصول را ارائه داده‌اند. یکی از این تحولات تغییری است که در نوع نگاه به اصل صلاحیت سرزمینی اتفاق افتاده است. این کشورها تحت تأثیر اسناد بین‌المللی (ماده ۱۱ کنوانسیون وین ۱۹۸۸، ماده ۲۰ کنوانسیون پارامو ۲۰۰۰ و ماده ۵۰ کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳) برای مبارزه موثر علیه جرایم سازمان‌یافته و حمل‌اقدام مجرمانه از محل تولید تا محل توزیع و مصرف، که مستلزم عبور از سرزمین‌های مختلفی است، تأسیس حقوقی «حمل و کنترل تحت نظارت» را در قوانین خود پذیرفته‌اند.

«از آنجا که هدف از تأسیس مذکور این است که مقامات پلیسی-امنیتی کشورهای مسیر عبور اقلام مجرمانه، با همکاری هم بتوانند کلیه شرکت‌کنندگان در فعالیت مجرمانه را شناسایی و همزمان دستگیر کنند. لذا دولتهای عبوری نباید طبق روال متعارف و با استناد به اصل صلاحیت سرزمینی نسبت به دستگیری، تعقیب و محاکمه بزه‌گران شناسایی شده در سرزمین خود اقدام نمایند تا کلیه معاونین و شرکای آنها در کشورهای بعدی و در نهایت در کشور مقصد نیز شناسایی و همزمان دستگیر گردند. بدین ترتیب دولت‌ها با اطلاع وقوع جرم در کشور خود به طور داوطلبانه از کشف، تعقیب، محاکمه و مجازات آن به نفع کشوری دیگر، با هدف مبارزه جمعی علیه یک جرم سازمان‌یافته فراملی صرف‌نظر می‌کنند و بدین سان به نوعی از اعمال حاکمیت خود که با کشف، محاکمه و مجازات بزه‌گران صورت می‌گیرد به نفع دولت دیگر منصرف می‌شوند. بدیهی است که این تأسیس موجب برداشت جدیدی از اصل سرزمینی بودن حقوق کیفری و نیز قرائت جدیدی از حاکمیت دولت‌ها در بعد کیفری و قضایی شده است» (تجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۴: ۲۰).

الف- نظام حقوقی نوشته

در اسپانیا به گردش انداختن کنترل شده یا تحویل تحت نظارت اقدامی مهم و مورد تأیید نهادهای بین‌المللی است که برای مواجهه با جرایم سازمان‌یافته (عمدتاً در قاچاق مواد مخدر) استفاده می‌شود. مطابق ماده

۷۳ کنوانسیون شننگن^۱ و مواد ۱/۳ و ۱۱ کنوانسیون وین ۱۹۸۸، قانون آیین دادرسی اسپانیا اصلاحی ۱۹۹۹ شد و مقرر و ویژه‌ای در آن وارد شد که به صورت وسیعی به عنوان نخستین مشروعیت بخشی به تحریک پلیس تلقی شد. (*See constitutional court decision 121/1983(Delgado Garcia, 1996: 69 & Garcia valdes, 1993)*) ماده ۲۶۳ مکرر حاوی مضامینی است که تسهیل کاربرد شیوه تحویل تحت نظارت، نه فقط در مورد قاچاق مواد مخدر بلکه برای سایر مظاهر جرایم سازمان یافته به منظور کشف یا شناسایی تمامی مداخله کنندگان در جرم را موجب می‌شود. این امر می‌تواند به وسیله قاضی تحقیق دستور داده شود یا بوسیله دادستان و یا به وسیله روسای پلیس قضایی، ولی همیشه به وسیله یک مقام قضایی رده بالا همچون دادستان عمومی یا دادستان کل کشور کنترل می‌شود.

ب- نظام حقوقی مختلط

در نظام حقوقی ایران، در مورد محموله‌های مشکوک یا مظنون با توجه به اینکه از جمله موارد غیر مشهود است مستفاد از مواد ۴۳ و ۴۴ قانون آ.د.ک مصوب ۱۳۹۲، ضابطان دادگستری ملزم به کسب مجوز از مقام ذیصلاح قضایی هستند. با وجود این با توجه به اینکه ایران یکی از کشورهای ترانزیت و عبور محموله‌های بزرگ مواد مخدر و روانگردان به کشورهای اروپایی می‌باشد، مقنن (مجمع تشخیص مصلحت نظام) در سطح قوانین خاص کیفری در سال ۱۳۸۹ اقدام به پذیرش تأسیس حمل و تحویل تحت نظارت در قالب اصلاح قانون مبارزه با مواد مخدر کرده است. ماده ۴۳ الحاقی به قانون مذکور مصوب ۱۳۸۹/۰۵/۰۹ مقرر داشته «نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران اجازه دارد در چارچوب موافقت‌نامه‌های قانون دو یا چند جانبه بین جمهوری اسلامی ایران و سایر دولت‌ها با مشارکت مأمورین دیگر کشورها به منظور شناسایی مجرمین موضوع این قانون، ردیابی منابع مالی، کشف طرق ورود یا عبور محموله‌های قاچاق از کشور، کشف وسایل یا مکان کشت یا تولید یا ساخت مواد مذکور با تنظیم طرح عملیاتی و درخواست فرمانده نیروی انتظامی با حکم دادستان کل کشور، محموله‌های تحت کنترل را در قلمرو داخلی با موافقت سایر کشورها در قلمرو آن کشورها مورد تعقیب قرار داده و پس از تکمیل تحقیقات، گزارش اقدام را به دادستان کل کشور یا قاضی ای که و تعیین می‌کند تسلیم نماید (اردبیلی، ۱۳۹۰: ۱۱۳). هرگونه تغییر در طرح عملیاتی مذکور در حین اجرا با مجوز کتبی دادستان کل کشور بلامانع است. در هر حال احراز هویت و درج مشخصات مأمورین دیگر کشورها در طرح عملیات الزامی می‌باشد. ضبط، جایگزینی کلی و یا جزئی و یا اجاز عبور محموله‌های موضوع این ماده از کشور و یا اخذ، نگهداری، اخفاء، حمل و یا تحویل مواد مخدر و روانگردان صنعتی غیر دارویی و یا تهیه وسایل و تسهیل اقدامات مورد نیاز توسط ضابطان طبق موافقت‌نامه‌های قانونی دو یا چند جانبه و با رعایت کنوانسیون‌های الحاقی با حکم دادستان کل کشور بلامانع است.»

این در حالیست که جمهوری اسلامی ایران چه قبل و چه بعد از اصلاح قانون اخیرالذکر اقدام به عقد

1-Schengen

موافقت نامه های دو جانبه در خصوص همکاری و کمک متقابل در امور گمرکی با برخی از کشورها کرده که در ضمن این موافقت نامه ها که از تصویب مجلس شورای اسلامی نیز گذشته اند، به اتخاذ روش تحویل تحت نظارت تأکید شده است. بعنوان یک نمونه نسبتاً قدیمی می توان به «قانون موافقت نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه در خصوص همکاری و کمک متقابل در امور گمرکی مصوب ۱۳۷۹» اشاره کرد که بدون ارائه تعریفی از اصطلاح تحویل تحت نظارت، در ماده ۶ مقرر داشته «۱- نهادهای گمرکی طرفین می توانند مطابق با قوانین ملی کشورهای خود و با توافق متقابل روش تحویل کنترل شده کالاها و اقلام موادمخدر و روانگردان را با هدف کشف عوامل گردش غیرقانونی این کالاها و اقلام به اجرا درآورند ۲- محموله ها غیرقانونی مشمول را که در مورد آنها تحویل کنترل شده طبق توافقات به عمل آمده، انجام می شود می توان با توافق نهادهای گمرکی هر دو طرف توقیف کرده و برای حمل بعدی همراه با حفظ، حذف و جایگزینی کامل یا جزیی این محموله نگه داشت» و به عنوان یک نمونه جدید می توان به «قانون موافقت نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری آفریقای جنوبی در مورد کمک متقابل بین گمرک های آنها مصوب ۱۳۹۱» اشاره کرد که ابتدا بند(ر) ماده ۱ مقرر کرده «تحویل کنترل شده» به عملیاتی اطلاق می شود که در آن گمرک های طرفها براساس قانون داخلی خود بر انتقال مواد مخدر یا مواد روانگردان یا موادمخدر که غالباً در ساخت غیرقانونی مواد مخدر یا روان گردان مورد استفاده قرار می گیرند، از قلمرو خود نظارت کرده یا اجازه عبور آن را بمنظور کشف جرایم مربوط به واردات یا صادرات این فرآورده ها و شناسایی افراد دخیل در ارتکاب این جرایم می دهند.» سپس در ماده ۸ متذکر شده «۱- گمرک های طرفها، در محدوده قانون داخلی هر طرف، در صورت لزوم در شرایط تحویل کنترل شده بین المللی مواد مخدر، روانگردان و موادمخدر که غالباً در ساخت غیرقانونی مواد مخدر و مواد روانگردان مورد استفاده قرار می گیرند، برای کشف تخلفات مربوط به کالاهای مزبور و شناسایی اشخاص مرتکب چنین تخلفاتی با یکدیگر همکاری خواهند کرد. ۲- محموله های غیرقانونی مشمول تحویل کنترل شده را می توان با موافقت متقابل مقامات صلاحیتدار طرفها متوقف کرد و اجازه داد به طور دست نخورده یا پس از آن که مواد مخدر و مواد روان گردان موضوع بند(۱) این ماده به طور کلی یا جزیی برداشته یا جایگزین شوند، به مسیر خود ادامه دهد. ۳- تصمیم در خصوص استفاده از تحویل کنترل شده باید مورد به مورد اتخاذ شود و در صورت لزوم می توان ترتیبات مالی و تفاهمات بین مقامهای صلاحیتدار طرفها را مدنظر قرار داد.» (جوانمرد، ۱۳۹۳: ۳۰۷-۳۰۶).

نظارت الکترونیک و رهگیری مکاتبات

نظارت الکترونیکی^۱ شامل گردآورد اطلاعات از طریق ابزارهای الکترونیکی است؛ شگردهایی مانند استراق سمع، نظارت بر ارتباطات الکترونیکی و تفتیش و توقیف، در بسیاری از کشورها به دلیل رعایت تضمین های حقوق بشری، در مراحل اولیه شناسایی کاربرد محدودی دارند؛ مگر آنکه ادله متقن و قانع کننده ای وجود

1- *electronic surveillance*

داشته باشد که جرمی ارتکاب یافته و یا در شرف وقوع است. نظارت الکترونیکی غالباً در جایی مورد استفاده قرار می‌گیرد که نمی‌توان به وسیله اشخاص به یک گروه مجرمانه منسجم نفوذ کرد یا مراقبت فیزیکی خطر ناروایی را برای تحقیقات یا ایمنی تحفیف کنندگان به دنبال داشته باشد. نظارت الکترونیکی به طور معمول تحت تضمینات قانونی و نظارت قضایی ویژه‌ای قرار می‌گیرد تا مورد سوء استفاده قرار نگیرد.

اسناد بین‌المللی

الف - کنوانسیون پالمو

بند (۱) ماده ۲۰ کنوانسیون پالمو به کارگیری شیوه نظارت الکترونیکی را به صراحت پیش‌بینی کرده است؛ «هر دولت عضو در حدود امکانات و تحت شرایط مصرح در قوانین داخلی آن و چنانچه اصول اساسی نظام حقوق داخلی آن مجاز بدانند، تدابیر لازم را در جهت مجاز شناختن استفاده... از روش‌های ویژه از قبیل مراقبت‌های الکترونیکی یا دیگر شیوه‌های اعمال مراقبت و عملیات مخفی، توسط مراجع صلاحیتدار خود در قلمروی خویش به منظور مبارزه موثر با جرایم سازمان یافته، اتخاذ خواهد کرد.»

ب - کنوانسیون مریدا

بند ۱ ماده ۵۰ کنوانسیون مریدا نیز با گفتمانی مشابه کنوانسیون پالمو استفاده از این شیوه تحقیقاتی را پیش‌بینی کرده است؛ «هر کشور عضو جهت مبارزه موثر با فساد، تا حدی که اصول اساسی نظام حقوقی داخلی آن اجازه می‌دهد و بر اساس شرایط تجویز شده به وسیله قانون داخلی آن، اقدامات ضروری را در چهارچوب امکانات خود اتخاذ خواهد کرد تا مراجع صلاحیتدار آن بتوانند... در جایی که مقتضی به نظر برسد از سایر فنون تحقیقاتی ویژه مثل فنون نظارت الکترونیکی یا سایر اشکال عملیات مراقبتی و مخفی استفاده مناسب کنند و قابل پذیرش بودن شواهد حاصله از آن در دادگاه امکان پذیر شود.»

مقررات ملی

امروزه و همسو با اسناد بین‌المللی، یکی از مهمترین شیوه‌ها و شگردهای تحصیل ادله در جرایم سازمان یافته، نظارت الکترونیکی است. این نظارت که به نوعی تعرض به حریم خصوصی افراد محسوب می‌شود در حالت معمول جرم است و برای اینکه اقدامات مجریان قانون مشمول استثنای وارد بر این جرم باشد، در نظام حقوقی کشورهای مختلف، شرایط خاصی بر آن بار شده است.

الف - نظام حقوقی نوشته

در سطح نظام‌های حقوقی نوشته سه نمونه شاخص قابل ذکر است. نخست ق.آ.د.ک لهستان مصوب ۱۹۹۷

اجازه نقض حریم خصوصی^۱ مکاتبات را که براساس ماده ۴۹ قانون اساسی لهستان محافظت می‌شود، می‌دهد. این استثنا بر این اصل بمنظور تعیین محل و جمع آوری ادله برای دادرسی‌های کیفری امکان پذیر شده است. همچنین ق.آ.د.ک زمینه رهگیری مخابرات را فراهم کرده است. این امر بمنظور به دست آوردن ادله در تحقیقات جاری مربوط به جرایم مهم و نیز بمنظور جلوگیری از ارتکاب آنها اجازه داده شده است (ماده ۲۳۷، بند ۱ و ۳ ق.آ.د.ک). دستور آن می‌تواند توسط دادگاه به تقاضای دادستان عمومی صادر شود. در موارد اضطراری دادستان عمومی می‌تواند دستور دهد، گرچه این امر ظرف ۵ روز باید توسط دادگاه تجویز و تأیید شود. دستور محدود به حداکثر ۳ ماه خواهد بود، اما می‌توان آن را برای ۳ ماه دیگر تمدید کرد (ماده ۲۳۸، بند ۱ ق.آ.د.ک). رهگیری مخابرات را می‌توان در خصوص یک گروه محدود از افراد انجام داد از قبیل متهم یا مظنون، بزه‌دیده یا شخصی دیگر مرتبط به هر طریق با مجرم یا جرم (ماده ۲۳۷، بند ۴ ق.آ.د.ک). شرکت‌های مخابراتی دولتی و خصوصی موظف به نصب دستگاه‌های ضروری و نرم افزارها برای رهگیری و پایش انواع مختلف ارتباطات انجام شده توسط مشتریان و نهادهای دولتی هستند (ماده ۲۳۷، بند ۵ ق.آ.د.ک).

علاوه بر مکالمات تلفنی، این مکالمات در ابزارهای مخابراتی دیگر نیز مانند فاکس، اینترنت (مودم) یا شبکه‌های محلی^۲ ایمیل، یا موبایل و یا ارتباطات بیسیم (SMS، MMS، WAP) قابل اعمال هستند (ماده ۲۴۱ ق.آ.د.ک). افزون بر این موارد ماده ۲۱۸ ق.آ.د.ک نظارت و توقیف مکاتبات و بسته‌ها را قانونمند می‌کند. در این زمینه هر موسسه دولتی (اداره پست لهستان) یا خصوصی که اینگونه خدمات را ارائه می‌کند، شامل ادارات گمرک، موظف به تحویل دادن مکاتبات و یا بسته‌های مربوطه به تحقیقات جاری و یا دادگاه استماع کننده به دستور دادستان عمومی یا دادگاه است. در این مورد، هیچگونه محدودیتی از نظر اشخاص، اشیا یا زمان وجود ندارد.

دوم، شنود و نظارت الکترونیکی مطابق ماده ۷۸۱ بند ۱ قانون اجرای عدالت دانمارک^۳ مجاز است، «زمانیکه: دلایل خاصی وجود دارد برای این فرض که اطلاعاتی از طریق تلفن یا رسانه‌های ارتباطی دیگر به یک مظنون یا از او انتقال داده می‌شود؛

بتوان فرض کرد مداخله اهمیت قاطعی برای تحقیق خواهد داشت؛

تحقیقات مربوط به رفتاری باشد که با ۶ سال زندان یا بیشتر قابل مجازات باشد، و یا عمل ارتکاب عامدانه یک جرم علیه امنیت ملی و یا مربوط به یک یا چند جرم لیست شده خاص باشد نظیر اخاذی به عنف، کمک به فرار زندانی، هرزه نگاری کورکان و...» یک شرط دیگر برای شنود محل‌های خصوصی آن است که جرم مورد تحقیق منجر به خطر شخصی یا جانی افراد یا ارزش‌های مهم اجتماعی شده یا بتواند منجر شود (ماده ۷۸۱ بند ۵ قانون اجرای عدالت).

در سال ۱۹۹۷، چندین جرم از قبیل سرقت مشدده، قاچاق انسان، حمله با کیفیات مشدده و در معرض خطر قرار دادن عمدی دیگران به سیاهه جرایم در این قانون افزوده شد (قانون شماره ۴۱۱ مورخ ۱۰ ژوئن ۱۹۹۷) و هدف مشخص آن، گسترش دادن اختیارات مداخله پلیس در رابطه با جرایم سازمان یافته بود. غیر از موارد فوق، یک اصلاح قانونی در سال ۱۹۹۷ مبتنی بر تقاضای مندرج در طرح اقدام در خصوص جرایم سازمان یافته و جرایم موتورسواران به سال ۱۹۹۵ صورت گرفت، که در آن مداخله در حق ارتباط بدون مزاحمت به عنوان یک ابزار مهم و غالباً قاطع در مبارزه علیه جرایم سازمان یافته مورد تأکید قرار گرفته است؛ زیرا جرایم سازمان یافته بستگی به ترتیبات و همکاری در میان چند نفر دارد و یا نیازهای بالای ارتباطی به ویژه در موارد برنامه ریزی مشخص می شود.

وزارت دادگستری دانمارک این پیشنهاد را پذیرفت و خود بر نیاز به گسترش عرصه کار بر این اقدامات ویژه تحقیقاتی تأکید کرد تا بتوان به مظاهر جدید جرایم سازمان یافته پاسخ گفت به عنوان بخشی از اقدامات اتخاذ شده برای مبارزه با تروریسم در سال ۲۰۰۲، مداخله در حق ارتباط بدون مواظبت توسعه داده شد تا شامل بررسی قابل توجه برنامه های رایانه ای شخصی و رسانه های داده ای باشد (ماده ۷۹۱ (B) قانون اجرای عدالت) این شکل های تحقیقات را می توان در مواردی که شامل ظن به جرایم علیه امنیت ملی، جرایم تشکیل دهنده خطر برای ایمنی عمومی مردم من جمله جرایم تشدید شده مواد مخدر یا سلاح گرم است، در نظر گرفت (قانون شماره ۳۷۸ مورخ ۶ ژوئن ۲۰۰۲).

نمونه سوم به کشور آلبانی مربوط می شود؛ در سال ۱۹۹۵ ق.آ.د.ک جدید جمهوری آلبانی (CCP) به تصویب رسید و از آن موقع در نتیجه ضرورت بهبود مبارزه با جرایم بطور کلی و جرایم سازمان یافته بطور خاص تحت تغییرات قابل توجهی قرار گرفته است. مجوز قانونی رهگیری مکالمات، تماس های تلفنی و دیگر اشکال مخابرات را وقتی که به نفع تحقیقات جرایم عمدی قابل مجازات با حداقل ۷ سال حبس باشد و جرم توهین و تهدید تلفنی را می دهد (ماده 221 CCP اصلاحی به وسیله قانون شماره ۹۱۸۷ مصوب ۱۲ فوریه ۲۰۰۴). قانون مقرر می دارد که تنها یک دادگاه می تواند اجازه رهگیری را بدهد، اما در موارد اضطراری دادسان می توان د دستور رهگیری بدهد، لیکن او باید بلافاصله و در هر حال حداکثر بعد از ۲۴ ساعت به دادگاه اطلاع بدهد (ماده 22CC). ق.آ.د.ک همچنین حق و کلام مدافع و مشاوران حقوقی طرف ها را برای گوش دادن به آثار ضبط شده پیش بینی کرده است.

علاوه بر این، قانون شماره ۹۱۸۷ مصوب ۱۲ فوریه ۲۰۰۴، اجازه عکس گرفتن یا فیلمبرداری از اشخاص مظنون و شنود مخفی را می دهد، ولی همیشه باید براساس شرایط مورد نیاز تعیین شده به موجب ق.آ.د.ک باشد. قانون می گوید که مدارک وقتی که حقایق کافی برای اثبات پرونده وجود داشته باشد و هیچگونه نقض آزادی اراده و اختیار شخص وجود نداشته باشد، قابل قبول خواهد بود.

- 1- code of criminal procedure of the republic of Albania, 1995
- 2- act no. 9187, 12 February 2004

ب- نظام حقوقی کامن لا

«قانون تنظیم مقررات اختیارات ناظر بر تحقیقات مقدماتی» انگلستان^۱ مصوب سال ۲۰۰۰ حاوی مقررات خاصی در زمینه شنود و نظارت الکترونیک می باشد. قسمت دوم از فصل ۲۳ این قانون ناظر است بر «شنود و منابع اطلاعات مخفی انسانی»^۲. در این قسمت دو نوع شنود پیش بینی شده است: شنود مستقیم^۳ و شنود بی خبر و نا آگاه^۴.

شنود مستقیم برای مقاصد این قسمت زمانی است که مخفی باشد ولی بی خبر نباشد، و به صورت زیر انجام شود:

الف- برای مقصود یک تحقیق خاص یا یک عملیات خاص؛

ب- بگونه‌ای که احتمال داشته باشد که منجر به کسب اطلاعات خصوصی درباره یک شخص شود (صرف نظر از اینکه همان شخصی باشد که برای مقصود تحقیقات یا عملیات مشخص شده است)؛

پ- غیر از مواردی باشد که در پاسخ به رویدادها یا شرایطی انجام می شود که ماهیت آن به گونه ای است که کسب اجازه ب موجب این بخش را قبل از انجام شنود از نظر عقلانی غیر عملی می نماید.

شنود برای مقاصد این بخش بی خبر محسوب می شود، اگر و تنها اگر، یک شنود مخفی باشد که:

الف- در رابطه با هر چیزی انجام شود که در یک محل مسکونی یا وسیله نقلیه خصوصی صورت می گیرد؛
ب- مشتمل بر حضور یک فرد در محل سکونت یا وسیله نقلیه باشد و یا به وسیله یک دستگاه شنود صورت پذیرد.

برای مقاصد این بخش، شنود در موارد زیر بی خبر محسوب نمی شود:

الف- در صورتیکه فقط به وسیله یک دستگاه شنود انجام شود که اساساً به مقصود ارائه اطلاعات درباره محل یک وسیله نقلیه طراحی شده یا تغییر داده شده است؛

ب- به صورت شنودی باشد که متشکل از هر گونه رهگیری ارتباطات باشد که در حیطه بند ۴۸ (۴) واقع می شود.

برای مقاصد این بخش، شنودی که بوسیله؛

الف- یک دستگاه شنود در رابطه با هر چیزی که در یک محل مسکونی یا وسیله نقلیه خصوصی صورت می گیرد، انجام شود، ولی؛

ب- بدون حضور دستگاه در محل مسکونی یا وسیله نقلیه انجام شود،

بی خبر محسوب نمی شود، مگر آنکه آن دستگاه همواره اطلاعاتی با همان کیفیت و جزئیات ارائه کند که

1- *regulation of investigatory powers act, 2000*

2- *surveillance and covert human intelligence sources*

3- *directed surveillance*

4- *intrusive surveillance*

بطور معمول تنها از دستگاهی که در محل مسکونی یا وسیله نقلیه حاضر باشد، بدست می‌آید. یک مقام ذیصلاح نباید اجازه شنود مستقیم را بدهد، مگر اینکه براین باور باشد که:

الف- این اجازه دهی به دلایل موضوع بند زیر ضرورت دارد؛

ب- شنود اجازه داده شده با هدفی که از انجام آن دارد متناسب است.

اجازه دهی به دلایل موضوع این ماده ضروری است، در صورتیکه برای موارد زیر ضروری باشد:

الف- در جهت منافع امنیت ملی انگلستان؛

ب- برای مقصود پیشگیری یا شناسایی جرم سازمان یافته یا مهم یا پیشگیری از بی نظمی؛

پ- در جهت منافع رفاه اقتصادی انگلستان؛

ت- در جهت منافع امنیت عامه مردم؛

ث- بمنظور محافظت از بهداشت عمومی.

لازم به ذکر است در موارد فوق مقام ذیصلاح قضایی (وزیر دادگستری) می تواند بعد از ارسال پیشنویس دستور

به پارلمان انگلستان و تصویب جلسین، اجازه رفتار یا استفاده از منابع اطلاعاتی انسانی مخفی را نیز بدهد.

رفتاری که بر اساس آن اجازه انجام شنود مستقیم اجازه داده می شود، شامل هر رفتاری است که:

الف- شامل انجام شنود مستقیم با هر توصیف مشخص شده در اجازه باشد؛

ب- در شرایط توصیف شده در اجازه و برای منظور تحقیقات و عملیات معین شده یا تشریح شده در اجازه

انجام شود.

تحقیقات مخفی و نفوذ^۲

در جرایم سازمان یافته بنا به ماهیت پیچیده سازمانی و شیوه ارتکاب گروه‌های مجرمانه، کشف جرم امری سخت و دشوار است، بگونه‌ای که مأموران کشف جرم از حالت انفعالی خارج شده و تحقیقات خود را به صورت فعالانه سامان می‌دهند. برای مقابله با ناکارآمدی روش‌های سنتی کشف جرم، ضابطین و مأمورین اجرای قانون به روش‌های تحقیقی روی آورده‌اند که در آنها گزارش و شهادت در مورد جرم، توسط خودشان صورت می‌گیرد؛ روشی که در آن پیشگیری و تحقیق در مورد جرم همزمان انجام می‌شود. شگردی که از آن در اسناد بین‌المللی تحت عنوان عملیات مخفی یا تحقیقات پنهان یا نفوذ یا به تعبیر برخی نویسندگان (مهدوی پور، ۱۳۹۰: ۲۴۱)، دام گستری^۳ از آن یاد شده است (ر.ک به معظمی و دیگران، ۱۳۹۰: ۱۸۱-۱۴۱).

1- *undercover investigations/ undercover operations*

2- *infiltration*

3- *entrapment*

اسناد بین المللی

الف - کنوانسیون پالمو

به موجب ماده ۲۰، بند ۱ کنوانسیون پالمو؛ «کشورها در صورتیکه اصول اساسی نظام‌های حقوقی ملی آنها اجازه دهد، موظف‌اند اجازه استفاده مناسب از تحویل تحت نظارت و در موارد مناسب اجازه شگردهای تحقیقاتی ویژه دیگر نیز از قبیل نفوذ به عملیات مجرمانه^۱ و یا عملیات مخفی^۲ را در قلمرو سرزمینی خود به منظور مبارزه با جرایم سازمان یافته بدهند.»

ب - کنوانسیون مریدا

کنوانسیون مریدا در زمینه مبارزه با فساد- که از مهمترین جرایم سازمان یافته تلقی می‌شود- در بند ۱ ماده ۵۰ خود با عنوان «فنون تحقیقاتی ویژه^۳» استفاده از عملیات مخفی و نفوذ در گروه‌های مجرمانه را پیش بینی کرده است؛ «هر کشور عضو جهت مبارزه موثر با فساد، تا حدی که اصول اساسی نظام حقوقی داخلی آن اجازه می‌دهد و بر اساس شرایط تجویز شده بوسیله قانون داخلی آن، اقدامات ضروری را در چهارچوب امکانات خود اتخاذ خواهد کرد تا مراجع صلاحیت‌دار آن بتوانند در جایی که مقتضی به نظر برسد از سایر فنون تحقیقاتی ویژه یا سایر اشکال عملیات مراقبتی و مخفی استفاده مناسب کنند و قابل پذیرش بودن شواهد حاصله از آن در دادگاه امکان پذیر شود.»

مقررات ملی

این نکته برای قانون نویسان ملی اهمیت حیاتی دارد که این مسئله را در نظر بگیرند که آیا مدارک بدست آمده از طریق عملیات نفوذی/مخفی قابل ارائه به دادگاه هست و اگر هست، آیا مأمور مخفی باید هویت واقعی خود را فاش سازد؟ راه حل فرانسوی این است که از مقام تحقیق کننده (که خودش مأمور مخفی نیست) بعنوان جانشین استفاده می‌شود. مقام تحقیق کننده مسئول عملیات است و هرگونه گزارش را او تهیه می‌کند و در دادگاه نیز او حضور پیدا می‌کند. مأمور مخفی می‌تواند بمنظور حفاظت از هویت واقعی خود، به روش ویژه‌ای شهادت دهد. یک مسئله مهم دیگر که قانون نویسان ملی باید در نظر بگیرند، استحکام مدارک بدست آمده از طریق نفوذ است؛ مثلاً در برخی کشورها، محکومیت نمی‌تواند صرفاً متکی بر مدارک بدست آمده از نفوذ باشد. در تمام این موارد، باید بین منافع عدالت (من جمله ضرورت مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی) با نیاز به حصول اطمینان از محاکمه عادلانه برای متهم توازن برقرار کرد (جوآنرمد، ۱۳۹۳).

- 1- infiltration of criminal operations
- 2- undercover operations
- 3- special investigations techniques
- 4- interests of justice

الف - نظام حقوقی نوشته

در رابطه با شگرد تحقیقات مخفی سه کشور اسپانیا، سوئیس و آلمان قوانین پیشگامی دارند. نخست ماده ۲۸۲ مکرر ق.آ.د.ک اسپانیا اصلاحی ۲۰۰۳ که در میان علمای حقوق این کشور بشدت مورد انتقاد قرار گرفته است، ناظر بر روال مجوزدهی مداخله مأموران مخفی^۱ در رابطه با جرایم سازمان یافته است و به قاضی تحقیق یا دادستان اجازه می‌دهد که هویت جعلی مأموران را بپذیرد، و آنها می‌توانند امکانات، درآمدها و دارایی‌های حاصل از جرم را اخذ کرده و انتقال دهند بدون آنکه مسئولیت کیفری داشته باشند. نویسندگان حقوقی در اسپانیا بحث می‌کنند که آیا به منظور به دست آوردن مدارک متقن، اظهارات مأموران مخفی (که می‌توانند تحت هویت جعلی در طی مراحل تحقیق مداخله کنند بدون آنکه مشکلی ایجاد شود) می‌تواند به طور کامل در محاکمات بدون کشف هویت واقعی مأمور پذیرفته شود؟ (fijnaut, cyrille, letizia paoli, 2005, p76)

دوم، مصوبه فدرال جدید در خصوص تحقیقات مخفی در ژوئن ۲۰۰۳ توسط پارلمان سوئیس به تصویب رسید و در ژانویه ۲۰۰۷ به اجرا گذاشته شد. استفاده از مأموران مخفی محدود به جرایم معین و شدیدتر خواهد بود. جای تعجب نیست که فهرست مذکور در ماده ۴- در میان سایر جرایم- تمام جرایم مربوط به گروه‌های مجرمانه سازمان یافته را بر می‌شمارد. البته این شگرد در صورتی تجویز خواهد شد که سازوکارهای دیگر تحقیق ناکافی باشد. اختصاص یک مأمور مخفی برای تحقیقات باید به درخواست دادستان کل و تأیید دادگاه اقدامات الزامی^۲ برسد.

ماده ۲۸۶ این قانون مقرر داشته «دادستان کل می‌تواند در صورت شرایط زیر دستور انجام یک تحقیقات مخفی را بدهد:

۱- سوء ظن وجود داشته باشد که یک جرم مهم (شدید) یا سازمان یافته فهرست شده در بند ۲ این ماده ارتکاب یافته است؛ ۲- شدت جرم توجیه کننده تحقیقات مخفی باشد؛

۳- فعالیت‌های تحقیقاتی قبلی ناموفق بوده یا امیدی به موفقیت آنها وجود نداشته باشد و یا اینکه به طرز نامعقولی دشوار شده باشد». در این قانون حمایت‌های قضایی نیز از مأموران مخفی بعمل آمده است.

ماده ۲۸۸ مقرر داشته «۱- دادستان کل می‌تواند یک پوشش قانونی را در اختیار مأموران مخفی قرار دهد که به آنها هویتی غیر از هویت واقعی آنها می‌دهد، ۲- این تضمین را می‌توان به مأموران مخفی داد که هویت واقعی آنها فاش نخواهد شد، حتی اگر به عنوان فرد مطلع یا شاهد در دادگاه حاضر شوند». در مقابل طبق ماده ۲۹۲ مامران مخفی باید عملیات را مطابق وظایف خود و در راستای دستورات داده شده انجام دهند. بعلاوه، آنها باید به طور منظم و کامل در مورد فعالیت‌ها و یافته‌های خود به افسر فرمانده عملیات گزارش دهند.

به موجب ماده ۲۹۳ قانون مذکور، افسر مخفی مجاز به تحریک ارتکاب جرایم (دام گستره) نیست. آنها صرفاً مجاز هستند که در جرایمی که قبلاً قصد انجام آنها وجود داشته باشد، شرکت داشته و حمایت کنند.

1- under

2- compulsory measures court

این ماده مقرر داشته «۱- مأموران مخفی عموماً نباید دیگران را تحریک به ارتکاب جرم نمایند یا اشخاصی را که از قبل متمایل به ارتکاب جرم هستند تحریک به ارتکاب جرایم بیشتر نمایند. آنها باید فعالیت‌های خود را محدود به اثبات یک تصمیم قبلی برای ارتکاب جرم نمایند. ۲- فعالیت‌های آنها باید در تصمیم برای ارتکاب جرم تنها نقش ناچیزی داشته باشد. ۳- در صورتی که برای اجرای تراکنش اصلی ضرورت داشته باشد، آنها می‌توانند خریدی صورتی انجام بدهند یا مدارکی از توانایی خود برای پرداخت ارائه بدهند. ۴- اگر مأمور مخفی از محدوده عملیات مجاز تجاوز نماید دادگاه باید این امر را در ارزیابی حکم صادره بر شخص مورد نفوذ مأمور مخفی به طور شایسته در نظر بگیرد یا اینکه می‌تواند از صدور هرگونه حکمی خودداری کند.» در رابطه با اختتام عملیات مخفی ماده ۲۹۷ اظهار می‌دارد «دادستان کل باید در موارد زیر عملیات را بلافاصله خاتمه دهد: ۱- در صورتیکه شرایط مورد نیاز دیگر وجود نداشته باشد، ۲- اجازه یا تمدید آن مورد تأیید قرار نگیرد، ۳- مأمور مخفی یا افسر فرمانده از دستورات پیروی نکند یا بطریق دیگری، به ویژه با دادن اطلاعات غلط به دادستان به طور عمدی وظایف خود را انجام ندهد.»

پیش از تصویب این قانون، ق.آ.د.ک برن مصوب ۱۹۹۵ اصلاحی ۲۰۰۱ نیز عملیات مخفی را در صورتیکه شدت یا ماهیت خاص جنایت یا جرم ارتکاب یافته یا برنامه ریزی شده آن را توجیه نماید و در صورتیکه سازوکارهای تحقیقاتی دیگر ناکافی باشد، اجازه می‌داد. افسران پلیس یا دیگر اشخاص قابل اعتماد به عنوان مأموران مخفی قابل قبول برای انجام تحقیقات مخفی بودند. عملیات می‌بایست به وسیله رئیس پلیس اجازه داده می‌شد، و علاوه بر آن نیاز به تأیید قاضی ذیصلاح بررسی کننده ظرف ۲۴ ساعت داشت. عملیات می‌توانست مدت ۱۲ ماه طول بکشد (ماده ۱۲۴ ق.آ.د.ک برن). همچنین مطابق ماده ۱۲۵ این قانون - که تحت عنوان «مأمور تحریک کننده» نامگذاری شده بود- مأموران مخفی مجاز نبودند که بعنوان اغواگر و تطمیع کننده^۲ عمل کنند.

سوم، ماده ۱۱۰-ا.د.ک آلمان مصوب ۲۰۱۱ اشعار دارد: «۱- از مأموران تحقیق مخفی می‌توان برای کشف جرایم استفاده کرد در مواردی که شواهد کافی نشان دهنده آن است که یک جرم مهم (شدید) با اهمیت کافی ارتکاب یافته است. از قبیل: ۴- توسط عضو یک باند مجرمانه یا بصورت سازمان یافته دیگر. تبصره: از مأموران مخفی برای کشف جرایم نیز در مواردی که حقایق نشان دهنده احتمال تکرار است، می‌توان استفاده کرد. استفاده از آنها باید تنها در مواردی اجازه داده شود که روش‌های دیگر برای کشف جرایم مهم امکان موفقیت نداشته یا بسیار دشوار باشد. همچنین از مأموران مخفی می‌توان برای کشف جرایم در مواقعی که اهمیت جرم عملیات را ضروری می‌سازد و اقدامات دیگر بخت موفقیت چندانی ندارد استفاده کرد. مأموران تحقیق مخفی باید مأموران پلیس باشند که تحقیقات را با هویت تغییر یافته مداوم (جعلی) که به آنها اعطا شده است انجام می‌دهند. این مأموران می‌توانند در تراکنش‌های حقوقی با استفاده از هویت جعلی

خود شرکت کنند.

در مواردیکه برای ایجاد یا حفظ یک هویت جعلی ضرورت داشته باشد، اسناد مربوطه را می توان ایجاد کرد، تغییر داد و استفاده کرد».

همچنین ماده ۱۱۰ b- مقرر داشته «۱- استفاده از یک امور مخفی تنها بعد از بدست آوردن تأیید کتبی اداره دادستانی کل مجاز خواهد بود. در شرایط اضطراری و در صورتی که نتوان رضایت اداره دادستانی کل را به موقع اخذ کرد این تصمیم باید بدون تأخیر گرفته شود. در صورتیکه اداره دادستان کل ظرف سه روز کاری رضایت ندهد، باید اقدام را خاتمه داد. رضایت باید به صورت مکتوب و برای مدت زمان معین داده شود. در صورتیکه شرایط لازم برای مأموران مخفی همچنان برقرار باشد تمدید مجاز نخواهد بود... ۳- هویت مأمور مخفی را حتی بعد از اتمام عملیات می توان مخفی نگهداشت. اداره دادستانی عمومی و دادگاه مسئول تصمیم گیری برای اجازه دادن لستفاده از مأمور مخفی می توان ند درخواست کنند که هویت مأمور برای آنها فاش شود. در تمام موارد دیگر حفظ محرمانه بودن هویت در محاکمان کیفری به موجب ماده ۹۶ مجاز خواهد بود، خصوصاً در صورتیکه ترس آن وجود داشته باشد که فاش کردن هویت مأمور مخفی، جان، جسم یا آزادی مأمور مخفی یا شخص دیگری را به خطر اندازد و یا برای تداوم استفاده از مأمور مخفی مشکل ایجاد کند».

ب- نظام حقوقی کامن لا

در سطح مقررات ملی نظام های حقوقی کامن لا، کشور استرالیا دارای مقررات ویژه ای در رابطه با تحقیقات مخفیانه است. بموجب ماده ۱۵ قانون اقدامات برای مقابله با جرایم مهم و سازمان یافته استرالیا مصوب ۲۰۰۱ «افسران پلیس و سایر اشخاص مجاز در قبال جرایم ارتکاب یافته بمنظور عملیات مخفی کنترل شده مجاز، مسئول نخواهند بود».

یک افسر پلیس که مبادرت به رفتاری می کند که صرف نظر از این بند، تشکیل دهنده یک جرم مشترک المنافع یا یک جرم علیه دولت استرالیا است برای آن جرم مسئولیت کیفری نخواهد داشت اگر:

الف- در سیر انجام وظیفه بمنظور یک عملیات کنترل شده مبادرت به انجام آن رفتار کرده باشد؛

ب- آن رفتار واجد شرایط موضوع بند (۱) IB ۱۵ باشد. مصونیت یاد شده در این ماده برای موارد زیر قابل اعمال نیست،

پ- شخصی که خبرچین یک افسر پلیس است؛

ت- شخصی که تصور می شود برای مقاصد غیر از مقاصد پلیسی در فعالیت مجرمانه ای که عملیات مخفی کنترل شده برای آن اجازه داده است، دخیل بوده است.

کارگاه

۱۱۰
دوره دوم
سال هشتم
زمستان ۹۳
شماره ۲۹

۱- برای مطالعه بیشتر مراجعه کنید به

www.gesetze-im-internet.de/englischstop/germancodeofcriminalprocedure.pdf

نتیجه‌گیری

ناکارآمدی نظام سنتی حقوق کیفری ماهوی اعم از سیستم قضایی و پلیسی از یک طرف و ظهور رفتارهای مجرمانه ناشی از پدیده جهانی شدن و رشد تصاعدی ارتباطات و فناوری‌های نوین از سوی دیگر، منتهی به جهانی شدن جرایمی شد که از آنها به جرایم سازمان یافته فراملی تعبیر می‌شود. با توجه به پیچیدگی جرایم سازمان یافته فراملی، اگر مراجع تعقیب و تحقیق از همان شیوه‌های متعارف و سنتی برای کشف و تعقیب جرایم استفاده کنند بدیهی است که موفقیت ناچیزی کسب می‌کنند. بنابراین بایستی با رویکردی‌های نوین اطلاعات جنایی که یکی از منابع مهم، در مدیریت جرم‌یابی است، نسبت به تعقیب و کشف این جرایم پرداخت. از آنجایی که کارکردهای اطلاعات جنایی مستلزم تعدی به حریم خصوصی مجرمین، متهمین و مطونین جرایم سازمان یافته فراملی می‌باشد، بنابراین علاوه بر عزم و جزم بین‌المللی برای غلبه بر جرایم سازمان یافته فراملی، بایستی دارای پیش زمینه‌هایی باشد تا بتواند علاوه بر تضمین عملیات‌های اجرایی آن، ضمانت‌های اجرایی لازم را نیز داشته باشد تا از چتر حمایتی دولتی و حتی سازمان‌های بین‌المللی نیز بهره‌مند باشد.

تفحص دامنه‌داری که در کنوانسیون‌های بین‌المللی و مقررات ملی کشورهای مختلف صورت گرفت، مشخص شد مهمترین رویکردهای اطلاعات جنایی که می‌تواند علاوه بر کارآمدی لازم در تعقیب و کشف جرایم سازمان یافته فراملی، تضمین‌های حقوقی لازم را در کنوانسیون‌های بین‌المللی و قوانین ملی کشورها دارند عبارتند از: حمل و تحویل تحت نظارت، شنود و نظارت الکترونیکی مکالمات و مراسلات و انجام تحقیقات مخفی توسط مأمورین نفوذی.

تحویل تحت نظارت یا تحویل کنترل شده که استثنایی بر اصل سرزمینی بودن مقررات کیفری است، روشی پلیسی است که طی آن مأموران مبارزه با جرم، در مبادی ورودی و خروجی یک کشور، از وجود محموله غیرمجاز آگاهی می‌یابند و با اطلاع و تحت نظارت مقامات ذیصلاح قضایی و در حالی که امکان کشف و توقیف محموله و دستگیری حاملان آن را دارند، جهت شناسایی بیشترین افراد مداخله‌کننده در جرم یا جرایم مربوطه به آن مجوز ورود، عبور یا خروج می‌دهند. این نوع کارکرد اطلاعات جنایی علاوه بر اینکه در کنوانسیون بین‌المللی (ماده ۱۱ کنوانسیون وین ۱۹۸۸، ماده ۲۰ کنوانسیون پالمو ۲۰۰۰ و ماده ۵۰ کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳) بیان شده است، بلکه کشورهای تحت تأثیر اسناد بین‌المللی برای مبارزه موثر علیه جرایم سازمان یافته و حمل اقلام مجرمانه از محل تولید تا محل توزیع و مصرف، که مستلزم عبور از سرزمین‌های مختلفی است، تأسیس حقوقی «حمل و کنترل تحت نظارت» را در قوانین خود پذیرفته‌اند. جمهوری اسلامی ایران نیز هم قبل و هم بعد از تصویب کنوانسیون‌های موضوعه، در ضمن موافقت‌نامه‌های دوجانبه مثل «قانون موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت فدراسیون روسیه در خصوص همکاری و کمک متقابل در امور گمرکی مصوب ۱۳۷۹» و «قانون موافقت‌نامه بین دولت جمهوری اسلامی ایران و دولت جمهوری آفریقای جنوبی در مورد کمک متقابل بین گمرک‌های آنها مصوب ۱۳۹۱» به اتخاذ روش تحویل تحت نظارت تأکید شده است. نظارت الکترونیکی شامل گردآورد اطلاعات از طریق ابزارهای الکترونیکی است؛ شگردهایی مانند استراق

سمع، نظارت بر ارتباطات الکترونیکی و تفتیش و توقیف. این نوع کارکرد اطلاعات جنایی علاوه بر اینکه در کنوانسیون بین‌المللی (بند ۱) ماده ۲۰ کنوانسیون پالمو ۲۰۰۰ و بند (۱) ماده ۵۰ کنوانسیون مریدا ۲۰۰۳ بیان شده است، در نظام حقوقی کشورهای مختلف، شرایط خاصی بر آن بار شده است. مثلاً در نظام حقوقی نوشته، کشورهای مثل لهستان در ماده ۲۳۷ بندهای ۱ و ۳ و ۴ و ۵؛ ماده ۲۴۱ و ۲۱۸ ق.آ.د.ک، دانمارک در ماده ۷۸۱ بند ۱ انون اجرای عدالت دانمارک پذیرفته شده است. در نظام حقوقی کامن لای نیز کشور انگلستان با تصویب «قانون تنظیم مقررات اختیارات ناظر بر تحقیقات مقدماتی» در سال ۲۰۰۰ نسبت به برقراری زمینه ششوند و نظارت الکترونیک برای کشف جرم سازمان یافته را پذیرفته است.

سومین رویکرد اطلاعات جنایی که در مبارزه با جرایم سازمان یافته فراملی کارآمدی بیشتری دارد، تحقیقات مخفی و نفوذ در سازمان جرم است، شگردی که از آن در اسناد بین‌المللی تحت عنوان عملیات مخفی یا تحقیقات پنهان یا نفوذ یا به تعبیر برخی نویسندگان، دام گسترش‌یاز آن یاد شده است. کنوانسیون پالمو طبق بند یک ماده ۲۰ و کنوانسیون مریدا در بند یک ماده ۵۰ خود استفاده از عملیات مخفی و نفوذ در گروه‌های مجرمانه را پیش‌بینی کرده است. در رابطه با شگرد تحقیقات مخفی و نفوذ سه کشور اسپانیا، سوئیس و آلمان که داخل در نظام حقوقی نوشته هستند، قوانین پیشگامی دارند. در سطح مقررات ملی نظام‌های حقوقی کامن‌لا، کشور استرالیا دارای مقررات ویژه‌ای در رابطه با تحقیقات مخفیانه است.

فهرست منابع

اردبیلی، محمدعلی (۱۳۸۴)؛ **حمل و تحویل تحت نظارت**؛ مجموعه مقالات علوم جنایی، انتشارات سلسبیل.

اردبیلی، محمدعلی (۱۳۹۰)؛ **اسباب اباچه جدید؛ محموله‌های تحت کنترل**؛ ضمیمه مجله تحقیقات جنایی، یادنامه مرحوم رضا نوربها.

احمدی، عیدمحمد (۱۳۸۷)؛ **جرایم سازمان یافته فراملی و عوامل آن**؛ مجله معرفت، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)، شماره ۱۳۴.

اسعدی، حسن (۱۳۸۶)؛ **جرایم سازمان یافته فراملی**؛ تهران، انتشارات نشر میزان.

بیابانی، غلامحسین (۱۳۸۷)؛ **جرایم سازمان یافته و چالش‌های آینده**؛ فصلنامه علمی-ترویجی کارآگاه، دوره دوم، سال دوم، شماره، زمستان ۱۳۸۷.

جوانمرد، بهروز (۱۳۹۳)؛ **آیین دادرسی کیفری اختصاصی (افتراقی) در جرایم سازمان یافته فراملی**؛ تهران: انتشارات جاودانه، جنگل.

ستوده گندشمین، مجتبی و موسی عالیزاده (۱۳۹۳)؛ **مقدمه‌ای بر اطلاعات جنایی**؛ تهران: انتشارات کارآگاه (مرکز تحقیقات کاربردی پلیس آگاهی ناجا).

سلیمی، صادق (۱۳۹۱)؛ **جنایت سازمان یافته فراملی**؛ چاپ دوم، تهران: انتشارات جاودانه.

سلیمی، صادق (۱۳۸۲)؛ جنایات سازمان یافته فراملی؛ تهران: انتشارات صدرا.
شمس ناتری، محمدابراهیم (۱۳۸۳)؛ جرایم سازمان یافته؛ مجله فقه و حقوق.
غنجی، علی (۱۳۷۹)؛ تحلیلی بر تحویل کنترل شده؛ فصلنامه علمی- پژوهشی دانش انتظامی، شماره ۶ و ۷.

مقدم، علی اصغر، یوسفی مراغه، مهدی و ارسلان رضایی (۱۳۹۰)؛ بررسی جرم سازمان یافته در قوانین داخلی قراردادهای دو جانبه؛ فصلنامه دانش انتظامی، سال ۱۳، شماره ۳.
معظمی، شهلا و دیگران (۱۳۹۰)؛ رویکردی تطبیقی به مسئولیت طرفین دام گستری (مأمور پلیس و متهم) در حقوق کیفری ایران و آمریکا؛ فصلنامه علمی - پژوهشی دانش انتظامی، شماره ۴، سال ۱۳.
مهدوی پور، اعظم (۱۳۹۰)؛ سیاست کیفری افتراقی در قلمرو بزهکاری اقتصادی؛ تهران: نشر میزان.
نجفی ابرندآبادی، علی حسین (۱۳۸۴)؛ حقوق کیفری در آستانه هزاره سوم؛ دیباچه در مفاهیم حقوق بنیادین کیفری، جرج پی فلیچر، ترجمه سید مهدی سیدزاده ثانی، انتشارات آستان قدس رضوی.